

Za hranice kapitalismu

Pavel Hulec

Barša, Pavel – Dokupil Škabraha, Martin (eds.): Za hranice kapitalismu. Praha: Rybka Publishers, 2020, 247 stran, ISBN 978-80-87950-74-6.

Recenze představuje a hodnotí sborník *Za hranice kapitalismu* zaměřený na kritiku charakteristických rysů pozdního kapitalismu a představení alternativ k současnému společensko-ekonomickému systému. Kniha je zajímavým příspěvkem do tuzemské kritické debaty a má potenciál dosáhnout širších čtenářských vrstev, současně je ale limitována svým esejistickým a diskusním charakterem, který mírně snižuje její hodnotu pro čistě akademické publikum.

Jedním z dopadů současné situace kolem onemocnění covid-19 je výrazné zesílení debat o potřebě změny současného společensko-ekonomického uspořádání, které podle kritiků vykazuje řadou vnitřních problémů a nebezpečných

tendencí ohrožujících budoucí vývoj společenského i životního prostředí. Ekologická degradace, zvyšování nerovností ve společnosti nebo odklon od demokratické politiky jsou z pohledu řady tuzemských i zahraničních autorů logickým vyústěním současných neoliberálních poměrů, jež jsou charakterizovány agresivním kapitalismem, restrukturalizací státu a idealizací tržních mechanismů. V tomto bezpochyby přelomovém období vychází kniha třináctičlenného autorského kolektivu kolem Pavla Barši a Martina Dokupila Škabrahy *Za hranice kapitalismu*, která má ambici přispět do zmíněné debaty ohledně udržitelnosti současného stavu a možných alternativních cest k ohleduplnější a šetrnější budoucnosti.

Publikace je rozdělena do dvou částí. První nazvaná „Odkud“ je zaměřena na reflexi současného stavu, druhá část s názvem „Kam“ zase explicitně nastiňuje alternativní trajektorie dalšího rozvoje. Jak zmiňuje Dokupil Škabraha v úvodu, jednotlivé autory nespojuje jedna teoretická perspektiva, ale spíše soubor předpokladů, z nichž jednotlivé kapitoly vychází. Jedná se zejména o pojmání kapitalismu jako proměnlivého sociálního konstruktů, kritiku šíření logiky trhu do netržních sfér společnosti a obhajobu demokratických hodnot. Druhou část knihy pak spojuje i zdůraznění environmentální roviny a idea, že „překonání kapitalismu musí vycházet z těch možností, které sám dnešní kapitalismus [...] nabízí“ (s. 17). Kniha tak neskrývá svůj politický rozměr a politické ambice.

První dvě kapitoly části „Odkud“ nabízí náhled na obecné fungování neoliberálního kapitalismu. Tomáš Profant se zaměřuje na roli kultury v ekonomice, přičemž

kulturu považuje za sféru sdílených hodnot a významů, jež strukturují a legitimizují jednání aktérů na trhu. Poukazuje tak na sociální povahu tržního jednání a možnost změny. Jiří Růžička v druhé kapitole rozebírá neoliberální biopolitiku a kontext formování pozdně-kapitalistických jedinců, kteří mají pracovat zejména na zvyšování svého „lidského kapitálu“. Následující dvě kapitoly spojuje orientace na středoevropský prostor. Daniel Šitera diskutuje postkomunistickou transformaci a vliv mezinárodní integrace na růst neoliberálních režimů v zemích Visegrádské čtyřky. Autorské trio Černá, Hoření Samec a Černý rozebírá téma financionalizace bydlení v ČR a ukazuje, jak logika trhu kolonizuje sféru základních lidských potřeb, přičemž dopad pociťují zejména znevýhodněné skupiny obyvatel.

Vzhledem k zaměření aktuálního čísla Fóra sociální politiky jsou zajímavé zejména následující kapitoly, jelikož tematizují dopady digitalizace ekonomiky. Lukáš Likavčan v poslední kapitole první části otevírá otázku digitálních platform, které vidí na jedné straně jako prostředek prekarizace práce ztělesněný ve službách typu Uber, ale i v růstu počtu neplnohodnotných pracovních pozic, které David Graeber označuje za bullshit jobs. Na straně druhé jsou platformy označeny i za ideologické aparáty zodpovědné za strukturování sociální praxe a sociální kontroly. Své pesimistické pojetí Likavčan mírní emancipačním potenciálem platform a jejich využitelností pro transformaci pozdního kapitalismu.

Martin Dokupil Škabraha se ve svém příspěvku věnuje integrativní ekonomice, která odmítá krátkozraké úzce ekonomické uvažování a zdůrazňuje naopak potřebu propojenosti ekonomiky s životním prostředím, lokálními komunitami i mezinárodním prostředím. Ve své vizi budoucího vývoje zachází ze všech autorů Dokupil Škabraha úplně nejdál, kdy ani nepodmíněný základní příjem – často hodnocený jako nerealizovatelný experiment – nepovažuje za dostatečné opatření k transformaci kapitalismu. Bez progresivního zdanění a dalších nástrojů nedojde k posílení pozice pracujících, kteří se i díky digitalizaci dostávají do stále prekérnějšího postavení.

Kapitola Martina Dokupila Škabrahy plynule přechází do textu Nadi Johanisové a Evy Fraňkové, které rozebírají tzv. ekosociální ekonomiky, jež stojí na podobných předpokladech jako integrativní ekonomika. Autorky přidávají příklady existujících podniků v České republice, které zmíněné principy alespoň částečně naplňují a mohou tak představovat důležitou inspiraci.

Alternativu péče představuje ve své kapitole Ondřej Horký-Hlucháň, který ji nevidí pouze jako zdroj pro změnu ekonomiky, ale i pro rozvoj reflexivnějšího vztahu mezi člověkem a přírodou. Kapitoly Pavla Barši a Arnošta Nováka, které uvádějí, resp. ukončují druhou část sborníku, se zabývají přímo levicovou politikou a jejími podobami v současnosti.

Jak je patrné z výše uvedeného krátkého shrnutí, kniha *Za hranice kapitalismu* představuje poměrně eklektický soubor textů o problematice pozdního kapitalismu a jeho dalším vývoji. Zhodnotit přínos knihy není snadné, protože její největší klad může být z jiného úhlu pohledu vnímán i jako její největší zápor. Spíše než o rigorózní akademickou práci jde o přístupnou, až esejistickou kolekci příspěvků, které však přesvědčivě poukazují na strukturální problémy současného ekonomického uspořádání a nabízejí vizi, jak postupovat jinak. Zpracování knihy tak nijak neubírá na přínosu sborníku do diskuse k alternativám bezbřehého kapitalismu.

Mgr. Pavel Hulec

(hulec@kap.zcu.cz) je asistentem na Katedře politologie a mezinárodních vztahů, Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni (Department of Politics and International Relation, Faculty of Arts, University of West Bohemia), Jungmannova 1, 301 00 Plzeň a doktorandem na Katedře řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích, Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy (Department of Management and Supervision in Social and Health Organisations, Faculty of Humanities Charles University in Prague), Pátkova 2137/5, 182 00 Praha 8 – Libeň. Zaměřuje se na regulaci sociálních služeb a veřejnou sociální politiku.